

En konstruktiv USA-kritiker og programmet han skapte

Khrono 11. juni 2019

<https://khrono.no/fulbright-internasjonalisering-utveksling/en-konstruktiv-usa-kritiker-og-programmet-han-skapte/285565>

I disse dager er det 70 år siden utenriksminister Hallvard Lange og den amerikanske ambassaderåden i Norge Henry Villard signerte avtalen som etablerte det norske Fulbrightprogrammet. Siden den gang har nesten 3700 nordmenn reist med Fulbrightstipend til amerikanske universiteter, og 1550 amerikanere hatt tilsvarende opphold i Norge. Da Universitetet i Oslo allerede i 1959 foreslo at programmets opphavsmann, den amerikanske senator J. William Fulbright, skulle tildeles St. Olavsorden, var begrunnelsen den store vitenskapelige gevinst stipendordningen hadde tilført Norge gjennom utveksling til og fra USA.

Det var faktisk helt andre hensyn enn de vitenskapelige som motiverte Fulbright da han tre år tidligere la fram et lovforslag om å øremerke overskuddet fra salg av amerikansk militært materiell til et internasjonalt utvekslingsfond for studenter og forskere – et sjeldent godt eksempel på «å smi sverd om til plogskjær.» Som student hadde Fulbright selv nytt godt av et Rhodes-stipend som forflyttet ham fra rustikke Arkansas til verdens intellektuelle navle i Oxford. Opplevelsen preget ham resten av livet, og ga næring til holdninger som lå bak lovforslaget; at kunnskap om andre kulturer er en forutsetning for å skape fred i verden, og at personlige bånd til mennesker i andre land kan bryte ned fordommer bygget på abstrakte forestillinger om nasjonalitet og ideologi. Kongstanken var at «utveksling kan omdanne nasjoner til mennesker, og bidra som ingen annen form for kommunikasjon til å menneskeliggjøre internasjonale relasjoner.»

I Oxford lærte Fulbright å sette pris på kunnskapens egenverdi: «Jeg skammet meg over min uvitenhet og mangel på kunnskap om litteratur, og jeg begynte å lese bare for å lære» fortalte han. Den lærde og til tider belærende Fulbright slo ikke alltid like godt an hos hans landsmenn, og President Truman kalte ham «an overeducated Oxford son of a bitch.» Men fra første stund har Fulbrightstipender gått til «åndsarbeid» i ordets videste forstand, også når kommersiell eller praktisk nytteverdi kan være vanskelig å få øye på; vi gir hvert år stipender både til kreftforskere og til kunstnere – om ikke til astrologer.

I 1946 var internasjonal forbrødring en radikal idé for den amerikanske Kongressen, og politisk kløkt måtte til for å få lovforslaget gjennom Senatet. Alt som kunne minne om internasjonalisme ble tonet ned i lovteksten, og navnet «A bill to amend the Surplus Property Act of 1944» røpet ingen ting om forslaget egentlige formål. Fulbright sørget også for at avstemning skjedde med få senatorer tilstede. Senator McKellar fra Tennessee sa senere at hadde han vært der og forstått hva det dreiet seg om, ville han stoppet lovforslaget: «unge mann, det er en farlig ting å sende våre prektige unge jenter og gutter til utlandet, der de kan bli smittet av fremmede 'ismer'.» Det var nettopp spredning av slik «smitte» Fulbright håpet å eksponere både amerikanere og utlendinger for gjennom utvekslingsavtalen, og gjennom frisk meningsbrytning i og utenfor academia.

Fulbrightprogrammet løftes ofte fram som eksempel på amerikansk «soft power»,

dvs. at USA gjennom strategisk omdømmebygging påvirker andre stater til å slutte seg til sine mål og verdier. Vi håper selvsagt at eksponering overfor USA gir norske Fulbrightstipendiater bedre forståelse for amerikanere og deres verdier, men programmet er ikke et propagandafremstøt verken for USA eller andre nasjoner. Fulbright selv var mer opptatt av å øke amerikanernes forståelse av andre kulturer enn å frelse verden i USAs ånd; da han på sine gamle dager ble bedt om å oppsummere sin gjerning svarte han «Aw, hell, I just wanted to educate these goddam ignorant Americans.»

Fulbright var leder i Senatets utenrikskomité fra 1959 til 1974. I den sentrale stillingen ble han likevel en av de skarpeste kritikere av amerikansk utenrikspolitikk. I sitt første år som senator i 1945 torde han hevde at det var «intet gudegitt eller ukrenkelig» ved kapitalismen, og i 1950 markerte han seg som en uredd politiker da han som eneste av 86 senatorer stemte mot å finansiere senator Joe McCarthys heksejakt på kommunister. I boken *Maktens arroganse* (1966) skrev han om den ideologiske trollsplinten vi betrakter verden gjennom, som gir oss et vrengebilde av virkeligheten; om USAs krigføring i Vietnam konstaterte han «Vi ser på Viet Cong som skjærer over strupen på landsbyhøvdinge som barbariske mordere, men betrakter våre amerikanske flyvere som svir av usette kvinner og barn med napalm som tapre frihetskjemper..» En oppsiktsvekkende uttalelse fra lederen for den amerikanske utenrikskomiteen, men forankret i en overbevisning om at USAs største utfordring var ikke å få andre nasjoner til å se verden med amerikanske briller, men å evne å se verden slik andre ser den.

I dag finnes utfordringer som gjør Fulbrightprogrammet mer relevant enn noen gang. Polarisering øker mellom mennesker og mellom land. Rasisme og mistenksomhet overfor andre kulturer og annerledestenkende fører til at man bygger murer i stedet for broer. Møter mellom kulturer preges ikke av lytting og læring, men av unødig og respektløs konfrontasjon – som igjen fører til hårsårhet som stenger for dialog utenfor egen komfortsone. Og vi opplever politisk styring av forskning og selektiv bruk av fakta og vitenskap.

At Norge har hatt stort vitenskapelig utbytte av kontakten med universiteter og forskningsmiljøer i USA var man klar over allerede ved 10-årsjubileet i 1959. Den gevinsten øker for hver stipendiat som kommer til Norge og reiser til USA. Men i dag har Fulbrightprogrammet kanskje en enda viktigere misjon i å medvirke til at både Norge og USA lever opp til programmets idealer og intensjoner, og bidrar til den type «menneskeliggjøring av internasjonale relasjoner» som Fulbright så som sitt hovedprosjekt.